

**PARTERNE BAG FREMTIDENS BÆREDYGTIGE LANDSKABER
KOMMER MED SEKS ANBEFALINGER TIL EN JORDREFORM,
SOM KAN SKABE FREMDRIFT I DEN GRØNNE OMSTILLING
AF DANMARK**

problemdrevet
samfundsmæssige
udfordringer
varig
forandring
arbejdsform
fælles agenda
**Collective
Impact**

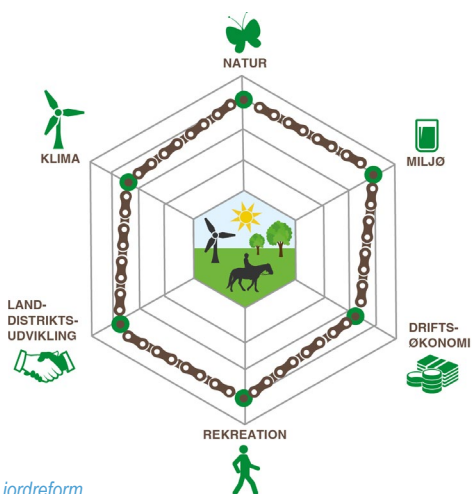
Landbrug, grøn energi, skovrejsning, klimatilpasning, renere vandmiljø, beskyttelse af grundvand, øget biodiversitet, mere natur, turisme, friluftsliv og nye boformer. Listen over tiltag og aktiviteter, vi skal finde plads til i det åbne land, er så lang, at der som regel knytter sig minimum to eller flere dagsordner til de samme arealer. Hvis vi opfylder tiltagene hver for sig, har Teknologirådet kortlagt, at vi vil mangle et areal på størrelse med Fyn. Den skærpede kamp om arealerne bør derfor afløses af en multifunktionel tilgang til brugen af landskabet.

Parterne i Fremtidens Bæredygtige Landskaber har de seneste otte år arbejdet sammen om denne bundne opgave og præsenterer her vores bud på hvilke initiativer, der skal til, for at vi kan tilgodese alle de mange formål. Tillidsfuldt samarbejde, respekt, frivillighed, fælles viden og enighed om langsigtede løsningsforslag. Det er nøgleord i vores samarbejde om fremtidens bæredygtige landskaber.

RESULTATER SKABES GENNEM SAMARBEJDE OG VED AT TÆNKE MULTIFUNKTIONELT

Med landskabet og arealanvendelse som den overordnede ramme har vi udviklet løsninger, som kan skabe fremdrift i den grønne omstilling. Med en multifunktionel tilgang mener vi en helhedsorienteret planlægning for et givet område i en dialog og forhandling med lodsejere og lokalsamfund, hvor man får nationale målsætninger og lokale interesser til at mødes.

Vi håber, at politikerne vil tage godt imod vores anbefalinger. Vi mener, at vi med et højt vidensniveau, indhøstede erfaringer og opbakning fra skovbrug, landbrug, KL og grønne organisationer har skabt et attraktivt grundlag for politikerne til at føre beslutningerne ud i samfundet.

ANBEFALINGER

Arealanvendelse er et vigtigt hovedspor i den grønne omstilling på tværs af sektorer. Der er ikke kun én løsning til at omstille anvendelsen af de danske landskaber. Men der er et løsningsrum, hvor mange greb må spille gensidigt sammen. De greb, som parterne i Realdanias Collective Impact-initiativ Fremtidens Bæredygtige Landskaber præsenterer i de seks anbefalinger, er gennem otte år samlet sammen i afprøvning og metodeudvikling i konkrete arealprojekter med en helhedsorienteret tilgang til landskabernes beskaffenhed og de borgere, der bor og driver erhverv i lokalområderne. Der er stor efterspørgsel efter opfølgning på anbefalingerne hos kommuner og lodsejere, der med en multifunktionel landskabstilgang ser gode perspektiver for at bidrage aktivt til udrulningen af et smukkere, grønnere og mere produktivt Danmark frem mod 2050.

- 1. En multifunktionel tilgang giver mulighed for at skabe synergi mellem nationale målsætninger og lokale ønsker og behov.** Implementering af nationale mål vedrørende miljø, natur, klima og energi sker hurtigere og lettere, hvis der samtidig er fokus på lokal udvikling og bedre arrondering af bedrifterne. Lokale landskabsstrategier og landskabsplaner skal sikre, at arealudviklingen planlægges sammen med lokalsamfund og brugere af det lokale landskab i en proces, hvor de nationale interesser bliver varetaget ud fra de forudsætninger, som det enkelte sted rummer. Derved bliver de nationale mål og strategier rammesættende for den lokale planlægning og stedsudvikling. Af hensyn til sammenhængskraft og opbakning til den grønne omstilling, skal vi være gode til at skabe sammenhænge mellem de lokale bottom-up processer og de nationale top-down beslutninger.
- 2. Fremtidige tilskudsordninger skal tilgode multifunktionelle samfundshensyn.** Med større administrativ smidighed kan forskellige tilskudsmuligheder kombineres på tværs af projektordninger, så de samlet omfatter en bredere incitamentsstruktur og fremmer multifunktionelle mål. Når finansiering til dækning af værditab, jordkøb, rekreative elementer samt facilitering og lokal inddragelse foregår samlet, skaber det meningsfulde, lokale projekter, der oplever opbakning og fremdrift.
- 3. Vandoplandsstyregrupperne (VOS) skal sikre grundlaget for, at lokale projekter og udtagningsindsatser spiller sammen på tværs af kommunerne.** VOS'erne har i dag til opgave at bidrage med lokal viden og dermed kvalitetssikre de indsatser, der skal forbedre vandmiljøet rundt om i landet. Vi anbefaler, at VOS'erne for hvert vandopland skal samtænke, analysere og koordinere indsatser i forhold til at tilgode og balancere brugen mellem land- og skovbrugsproduktion, vandmiljø, reduktion af CO₂-udledning og klimatilpasning, styrket biodiversitet og plads til mere sammenhængende naturområder samt bedre rekreative muligheder. Det skal ske i tæt samarbejde med berørte lokale organisationer. Særligt ådalene er centrale i forhold til klima, miljø, natur og rekreativ anvendelse.
- 4. Lodsejere skal opleve anerkendelse for – individuelt eller i samarbejde med andre lodsejere – at skabe natureffekt, herlighedsværdier og rekreative muligheder i landbrugslandet.** Det vil kræve, at proces og vilkår for naturtiltag i landbrugslandskabet nytænkes, så der skabes incitament til naturforbedrende tiltag sideløbende med den almindelige landbrugsdrift.

- 5. Håndtering af store samfundsudfordringer er – og bør være – en vigtig anledning til en fornyelse af vores landdistrikter.** Arealerne i landdistrikterne er bl.a. afgørende for, at vi lykkes med at skabe sammenhængende naturarealer, afbøde oversvømmelsestrusler, rejse skov, producere bæredygtige fødevarer, sikre rent drikkevand og etablere vedvarende energianlæg. Vi står over for en opgave, som kan sammenlignes med byfornyelsen, hvor man er lykkedes med forandringsprocesser på tværs af lovgivninger og i samarbejde mellem offentlige og private investeringer. Derfor anbefaler vi, at der udvikles redskaber og organisationsformer i forhold til areal- og ejendomsudvikling, der åbner op for ny produktivitet, lokale job- og indtjeningsmuligheder, bedre miljø- og klimaforhold, mere natur og mere hensigtsmæssig placering af større anlæg. Det er også en mulighed for at håndtere 57.000 funktionstømte landbrugsejendomme, der i dag ofte er barrierer for omstilling af arealerne.
- 6. Midler fra den kommende grønne fond skal sikre samspil med private investeringer i balancerede, arealkrævende projekter til f.eks. klimaskov og energianlæg.** Et bredt flertal i Folketinget er gået sammen om at skabe en grøn fond på 53,5 mia. kr. Fondens midler bør udmøntes, så de tiltrækker private investorer ved at tilbyde attraktive vilkår for projektgennemførelsen, herunder kommunalt samarbejde om koordineret lodsejerkontakt, om lokal inddragelse af borgere og ved at sikre finansieringen af projektelementer primært med almennyttig værdi, f.eks. nye rekreative stier og -anlæg, nedrivning af tiloversblevne landbrugsbygninger samt øvrige tiltag til forskønnelse og udvikling af lokalområdet. Samspil mellem offentlige midler og private investeringer er afgørende for at nå i mål og bør resultere i projekter med bredere målopfyldelse, større lokal værdi, bedre arealudnyttelse og mere volumen i omstillingen.

SAMLET SET VIL DE SEKS HANDLINGER SKABE GRUNDLAGET FOR EN GRØN JORDREFORM, SOM RÆKKER AFGØRENDE UD I FREMTIDEN

EN MULTIFUNKTIONEL TILGANG ER NØDVENDIG

Vi skal løse den skærpede kamp om arealer, og det kan vi også. Men det kræver, at vi tænker multifunktionelt og ikke prøver at løse hvert problem for sig, for vi har kun begrænsede arealer at gøre med. Arealanvendelse er et vigtigt hovedspor i den grønne omstilling på tværs af sektorer, som vi skal styrke for at komme i mål.

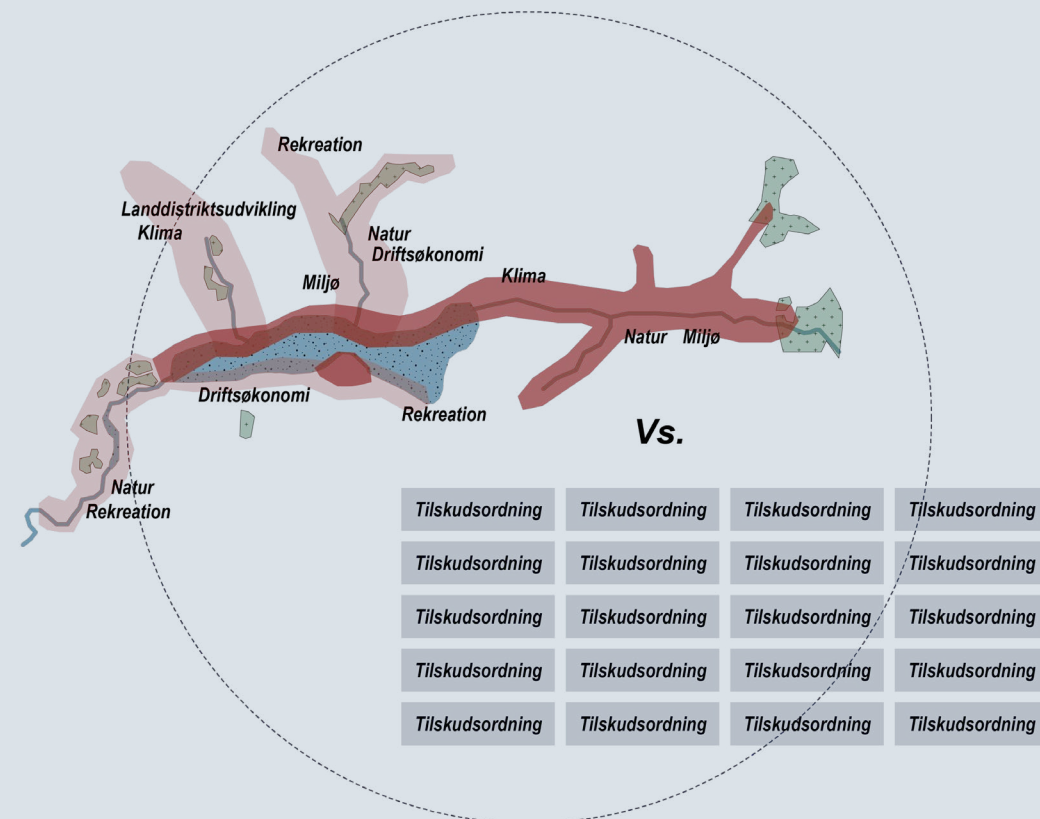
Vores erfaringer fra projekterne peger tydeligt på, at en multifunktionel tilgang og brug af jordfordeling som redskab fremmer **hastigheden i grøn omstilling**, skaber **forandringer på lavt konfliktniveau**, og at der er en **stor samfundsøkonomisk gevinst** ved en multifunktionel tilgang fremfor at løse udfordringerne hver for sig.

En multifunktionel tilgang og multifunktionel jordfordeling værdsættes af landmænd og lokalsamfund, fordi man her er med til at skabe forandringerne på en meningsfuld måde, hvor erhvervsmuligheder, friluftsliv og fællesskaber går hånd i hånd med tiltag for natur, vandmiljø og klima. Derfor bør mulighederne for at søge multifunktionel jordfordeling fortsættes og opskaleres.

Ved større lavbundsprojekter med mange lods ejere involveret eller ændringer i arealanvendelsen, som har påvirkning af omgivelserne f.eks. placering af VE anlæg, klimasikring og lign., anbefales **multifunktionelle arealudviklingsprojekter**, hvor man søger at løse en række udfordringer og opnå flere potentialer på en gang gennem multifunktionel jordfordeling. Her bør staten afsætte midler til jordfordeling, til facilitering og lokal involvering, samt midler til erstatning af værditab ved omlægninger i anvendelsen, der fremmer samfundsmæssige målsætninger.

DER BØR SKABES BEDRE SAMMENHÆNG OG KOORDINERING PÅ TVÆRS AF STYRELSE OG MINISTERIER

Regering og Folketing har vedtaget en række vigtige redskaber og støtteordninger, som skal fremme ændret arealanvendelse som led i den grønne omstilling. Og med vedtagelsen af en kommende grøn fond på 53,5 mia. kr. i årene frem mod 2040 er den statslige finansiering ikke umiddelbart udfordringen. Men sammenhæng og koordinering skal styrkes på tværs Klima-, Energi- og Forsyningsministeriet, Miljøministeriet, Fødevareministeriet og Indenrigs- og Boligministeriet. Samtidig er der et stort potentiale i at få analyseret, hvorledes den statslige indsats bedst åbner op for investeringer fra fonde og private investorer.

BEDRE RAMMER FOR NATURINDHOLD I LANDBRUGSLANDET

Bedre forhold for natur og biodiversitet er en helt central interesse i forhold til en grøn jordreform. Desværre betyder den gældende lovgivning, at lodsejere kan opleve, at naturtiltag medfører begrænsninger for videre drift og i dispositionsretten over arealerne.

De regler og love, der har til formål at beskytte naturen, har i nogle tilfælde utilsigtede konsekvenser og gør naturen en bjørnetjeneste. Af frygt for at reglerne om naturbeskyttelse vil omfatte begrænsninger for landbrugsdriften, vælger mange landmænd ikke at lade naturen udvikle sig på arealer, som midlertidigt eller permanent er taget ud af drift. Hvis landmanden i stedet for frygt og usikkerhed vil opleve tilskyndelse og belønning for at give plads til naturen på landbrugsarealerne, vil det være til gavn for både naturen og landmanden.

Samtidigt er det erfaringen, at EU-regler for mulige naturtiltag ikke altid implementeres i fuld udstrækning nationalt eller sætter unødvendige barrierer, hvormed lodsejernes valg- og handlemuligheder begrænses. EU-regler bør implementeres, så de skaber det bedst mulige grundlag for at gavne naturen i landbrugslandet.

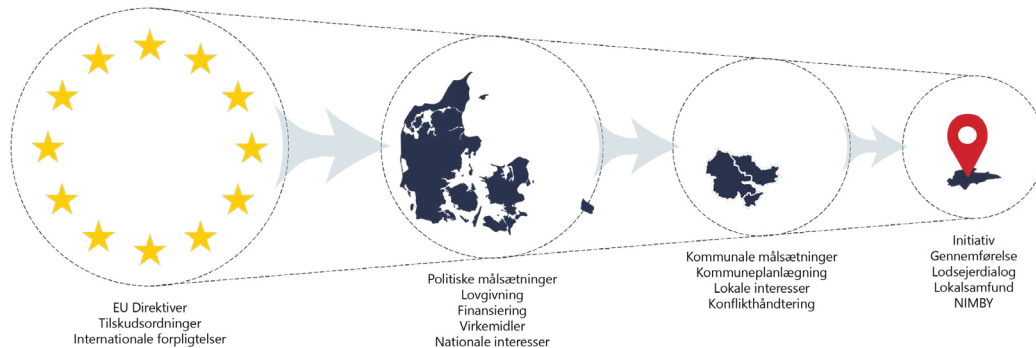
Der er på denne baggrund brug for at se på, hvordan der bedst kan sikres positive incitamenter, som kan fremme lodsejernes lyst og mulighed for at lade naturen udvikle sig på arealer, som udtages eller ekstensiveres.

Dette kan både være gennem erstatning for rådighedsindskrænkninger, sådan som parterne i Fremtidens Bæredygtige Landskaber tidligere har anbefalet, eller gennem implementering og administration af nationale og EU-regler, der mindsker negative incitamenter og benspænd og også baner vejen for en højere grad af kollektive og multifunktionelle indsatser.

KOMMUNERNE SKAL HAVE STRATEGISKE PLANREDSKABER OG FINANSIERINGSMODELLER TIL AT SKABE LANDFORNYELSE

Et vigtigt redskab i at sikre en kobling mellem top-down og bottom-up er en helt nødvendig strategisk planlægning på det kommunale niveau, der peger op til det statslige niveau og er rammesættende for det lokale niveau. I kommunerne er der – ligesom i styrelser og ministerier – tradition for en sektoropdelt planlægning, som affødes af planlovens bestemmelser.

Fra projekter om grundvandsbeskyttelse, skovrejsning og multifunktionel jordfordeling er der gode eksempler på partnerskaber mellem kommuner, fonde, vandselskaber, Naturstyrelsen, Landbrugsstyrelsen, erhvervsliv og øvrige private investorer. Med et større fokus og tilhørende rammer for at indrette offentlige tilskudsordninger som attraktive samarbejdsplatforme for private investorer, kan vi på tværs af partnerskaberne samle muskler nok til både at afskrive og investere i grøn omstilling af det åbne land.

OM PROJEKTET

Realdania har siden 2014 med initiativet Collective Impact; Fremtidens Bæredygtige Landskaber skabt et samarbejdsforum mellem 15 parter, hvis interesser er knyttet sammen i anvendelsen af vores arealer; land- og skovbrug, natur og miljø, friluftsliv, vedvarende energiproduktion, drikkevandsbeskyttelse og landdistriktsudvikling.

Anbefalingerne er blevet til på baggrund af indsamling af viden og erfaringer fra demonstrationsprojekter, hvor traditionelle sektorløsninger er afløst af en helhedsorienteret tilgang til at opnå mange samfundsmål i arealanvendelsen samtidigt. Multifunktionel jordfordeling har været et centralt redskab. Vores erfaringer viser entydigt, at det er mulighederne for lokal udvikling, som skaber ejerskab og forandringssvillighed fremfor lokal modstand mod projekter, der fremmer den grønne omstilling.

De deltagende organisationer

Danmarks Naturfredningsforening, Kommunernes Landsforening, Landbrug & Fødevarer, Dansk Skovforening, Friluftsrådet, Landdistrikternes Fællesråd, Danmarks Sportsfiskerforening, DANVA, Bæredygtig Landbrug, Danmarks Jægerforbund, DGI, Økologisk Landsforening, Dansk Ornitologisk Forening, Dansk Energi (siden fusioneret med Wind Denmark og Dansk Solkraft) og Realdania.

Realdania har faciliteret og skabt infrastrukturen for handling i det brede samarbejde.

HENVISNINGER

Anbefalingerne hviler på en lang række demonstrationsprojekter og rapporter.

Demonstrationsprojekter i Skive-, Jammerbugt-, Ringkøbing-Skjern og Mariagerfjord Kommune:

<https://collectiveimpact.dk/demonstrationsprojekter/>

Et tværfagligt forskningsteam har screenet og effektvurderet projekterne. I forskerteamet deltog:

- Pia Heike Johansen, Lektor, Institut for Landdistriktsforskning, Syddansk Universitet
- Brian Kronvang, Forskningsprofessor, Institut for Bioscience – Oplandsanalyse og miljøforvaltning, Aarhus Universitet
- Jesper Sølvér Schou, Lektor og sektionsleder, Institut for Fødevarer- og Ressourceøkonomi, Københavns Universitet
- Jakob Vesterlund Olsen, seniorrådgiver, Institut for Fødevarer- og Ressourceøkonomi, Københavns Universitet
- Søren Præstholt, Specialkonsulent, Institut for Geovidenskab og Naturforvaltning, Københavns Universitet
- Rasmus Ejrnæs, Seniorforsker, Institut for Bioscience – Biodiversitet, Aarhus Universitet

Forskerteamets artikler om pilotprojekterne i fagtidsskriftet Land Use Policy:

<https://collectiveimpact.dk/wp-content/uploads/2022/03/LUP-Glenstrup-CBA-Marts-2022.pdf>

<https://collectiveimpact.dk/wp-content/uploads/2021/05/Land-Use-Policy-Januar-2020-Forskerteamets-artikel-2.pdf>

https://collectiveimpact.dk/wp-content/uploads/2021/05/Pursuing-Collective-Impact_Land-Use-Policy_April-2018-2.pdf

Forskerteamets øvrige udgivelser:

https://collectiveimpact.dk/wp-content/uploads/2021/05/IFRO_Rapport_392.pdf

https://collectiveimpact.dk/wp-content/uploads/2021/05/Synergi-og-begrænsninger_rapport_final.pdf

<https://collectiveimpact.dk/wp-content/uploads/2021/05/Folder-Nye-muligheder.pdf>

<https://collectiveimpact.dk/wp-content/uploads/2021/05/Resultater-af-multifunktionel-jordfordeling.pdf>

Orbicons erfaringsopsamling på multifunktionel jordfordeling i tre demonstrationsprojekter:

https://collectiveimpact.dk/wp-content/uploads/2021/05/Erfaringsopsamling_-Orbicon_august-2018-2.pdf

Evaluering af ni projekter under den multifunktionelle jordfordelingsfond:

<https://collectiveimpact.dk/wp-content/uploads/2022/10/Afsluttende-evaluering-af-multifunktionelle-jordfordelingsprojekter.pdf>

<https://collectiveimpact.dk/wp-content/uploads/2022/08/Rapport-om-slutevaluering-af-MUFJO-projekter-26.-juni-2022-Final-Bilagrapport.pdf>

Vidensyntese v. NIRAS:

<https://collectiveimpact.dk/wp-content/uploads/2022/11/Vidensyntese-Del-1.pdf>

<https://collectiveimpact.dk/wp-content/uploads/2022/11/Vidensyntese-Del-2.pdf>

Review af den internationale litteratur om samarbejdsdrevne planlægning og forvaltning v. Jørgen Primdahl, Institut for Geovidenskab og Naturforvaltning, Københavns Universitet:

<https://collectiveimpact.dk/wp-content/uploads/2022/09/Review-af-samarbejdsdrevne-planlaegning-og-forvaltning.pdf>

SEGES' notat om lovgivningsmæssige og finansielle rammer ved jordfordeling:

<https://collectiveimpact.dk/wp-content/uploads/2021/05/Lovgivningsmæssige-og-finansielle-rammer-ved-jordfordeling.pdf>

Desk study af funktionstømte landejendomme udarbejdet af twentififty og Tegnestuen Arken:

<https://collectiveimpact.dk/wp-content/uploads/2022/08/Funktionstømte-landejendomme-small.pdf>

Udvikling i Agerlandet 1954-2025 – Kortlægning af markstørrelse, markveje og småbiotoper" af Ole Hjort Caspersen og Patrik Karlsson Nyed, Institut for Geovidenskab og Naturforvaltning, Københavns Universitet:

https://collectiveimpact.dk/wp-content/uploads/2021/05/Rapport_Agerlandet_web-2.pdf

Naturvidenskabelig og juridisk redegørelse om, i hvilket omfang regler for naturbeskyttelse medfører konsekvenser, som modvirker landmandens interesser i at lade naturen få plads i landbrugslandet af hhv. Gregor Le-vin¹ & Bettina Nygaard, Aarhus Universitet og Helle Tegner Anker, Københavns Universitet:

<https://collectiveimpact.dk/wp-content/uploads/2021/05/SR246.pdf>

https://collectiveimpact.dk/wp-content/uploads/2021/05/IFRO_Rapport_265.pdf

problemrevet
samfundsmæssige
udfordringer
fælles agenda
varig
forandring
arbejdsform
**Collective
Impact**